

GJALLARHORNET

Utgives av Svenska Arkeologiska Samfundet Årgång 40. Nr. 4. 2020

Julnumret av Gjallarhornet är här!

Vintern har kommit och julen är i antågande, och så även det senaste numret av Gjallarhornet!

Ett annorlunda år går mot sitt slut och vi hoppas att ni får en fin juledighet, även om den för många kommer bli annorlunda än vanligt. Även för arkeologin har det varit ett annorlunda år, inte minst för universiteten där utbildning och forskning tvingats att anpassa sig till nya format och sätt att bedriva undervisning.

I det här numret skriver Stella Macheridis om dessa svårigheter men också om de nya möjligheter som digital undervisning kan ge studenter och forskare. Åsa Larsson berättar om den fantastiska nya söktjänsten "Runor", som är tillgänglig för såväl forskare som alla andra med intresse för runor och runstenar. Vidare skriver Åsa Berggren om en spännande förundersökning från Hässleholm, där ett tidigare okänt gravfält med skeppssättningar har upptäckts. Nils Ringstedt bidrar med en recension av Inger Zachrissons intressanta artikel om möjliga spår av samer i Sigtuna.

Det finns också en rapport från konferensen "Vägsäl – arkeologin före och efter #utgrävningpågår, som arrangerades av Samfundet i samarbete med Linnéuniversitetet i Växjö. Konferensen tog sin utgångspunkt i ett tidigare upprop mot sexuella trakasserier inom arkeologibranschen och Samfundet kommer även fortsättningsvis att aktivt följa och driva på arbetet med dessa frågor.

Vi är glada att kunna meddela att Samfundets vetenskapliga tidskrift *Current Swedish Archaeology* (CSA) har fått ekonomiskt stöd av Vetenskapsrådet! CSA:s redaktörer, Alison Klevnäs och Sophie Bergerbrant, berättar om detta och presenterar tidskriftens senaste nummer som fokuserar på relationer mellan människor och djur. CSA kommer flyttas från nuvarande hemsida till Open Access på Kungliga bibliotekets (KB:s) plattform, vilket gör att tidskriften kommer med i internationella sökdatabaser. Det ger en större spridning och artiklarna blir lättare att hitta för forskare och arkeologiintresserade världen över. En tidig julklapp för alla intresserade av aktuell svensk arkeologi!

Med önskan om en God Jul och ett Gott Nytt arkeologår 2021!

P.S Ni kommer väl ihåg att följa Samfundet på Facebook och Twitter?

Per Nilsson, Tove Stjärna info@arkeologiskasamfundet.se

Reflektioner kring covid19-pandemins effekt på undervisning

Coronapandemin skakade om världen under 2020, och ledde till att många arbetsplatser var tvungna att snabbt omorganisera sig. För universiteten handlade detta framför allt om en stor digital omställning till bl.a. digital undervisning, digitala möten och digital kommunikation generellt. Digitalisering av undervisning har förvisso pågått under en längre tid, men den totala omställningen av campus-baserade kurser till digitalt och på distans var plötslig och svårhanterlig. Detta gällde förstås även kurser inom den arkeologiska institutionen vid Lunds Universitet. Vi fick bl.a. hantera problem med att översätta den klassiska fornsakstentan till ett digitalt format. Och hur skulle studenterna lära sig artefakter utan att fysiskt bekanta sig med dem?

Ett pågående forskningsprojekt, *Dynamic Collections*, lett av Fredrik Ekengren och Nicolo Dell'Unto, var till stor hjälp i denna omställning. Inom projektet hade arbetet med att digitalisera artefakter från institutionens studiesamling påbörjats, och kunde testas i o m undervisningen. Det finns dock andra problem som var svårösta med den digitala omställningen. Bl.a. gick den viktiga studiesociala gemenskapen förlorad för många studenter. Studenters struktur och arbetsdisciplin blev också lidande. I höst fortsätter den digitala omställningen, men skillnaden är att studenterna har varit förberedda mentalt.

För de som undervisar var omställningen krävande på olika sätt. En digital omställning av kurser som inte är menade att vara på distans medför ett merarbete som tar tid. I samband med att fler arbetade från hemmakontoret, blev kollegialiteten lärare och forskare emellan också lidande då det inte fanns samma möjligheter att samtala kring plötsliga problem eller att byta erfarenheter med varandra på ett vardagligt och naturligt sätt. Den digitala översättningen av vissa praktiska kursmoment var ibland nästintill omöjlig. Samtidigt är min erfarenhet att jag fick sätta mig in i vissa ämnen på ett ännu djupare plan för att kunna förmedla dem indirekt via en digital resurs. Detta ökade faktiskt min egen kunskap kring arkeologiska artefakter, förutom min förståelse för högskolepedagogik och för förmedling. Förhoppningsvis kommer våra erfarenheter under våren 2020 bidra till att utveckla undervisningen i arkeologi på ett positivt sätt. Kombinationen fysiska föremålsstudier med digitala resurser, såsom filmade genomgångar och den digitala studiesamlingen, kommer säkerligen att bidra till en ökad förståelse hos studenterna för arkeologiska ting.

Stella Macheridis, forskare i historisk osteologi, tillika ansvarig för bronsåldersdelen i grundkursen i arkeologi HT19-HT20, Lunds Universitet

Läs mer om projektet *Dynamic collections* här:

[https://portal.research.lu.se/portal/sv/projects/dynamic-collections\(9a034d5a-e9e0-4688-93d0-ec272beaee1e\).html](https://portal.research.lu.se/portal/sv/projects/dynamic-collections(9a034d5a-e9e0-4688-93d0-ec272beaee1e).html)

Current Swedish Archaeology volym 28 – snart med direkt och öppen tillgång för alla!

Året 2020 har varit speciellt för alla på många sätt. För Current Swedish Archaeology (CSA), Svenska Arkeologiska Samfundets vetenskapliga tidskrift, har året huvudsakligen varit positivt. Sjukdom, hemundervisning och lockdown i Europa har gjort det svårare att hitta internationella granskare och för flera av dem att hinna med arbetet inom överenskommen tid. Trots detta kommer årets volym ut före jul för första gången på många år. Under julhelgens ledighet kan man passa på att förkovra sig i årets volym, även om man inte är prenumerant av tidskriften. Detta är tack vare vår ändrade policy om direkt öppen tillgång. Alla artiklar blir digitalt tillgängliga på tidskriftens hemsida!

Nu är det tre år sedan vi (Alison och Sophie) tog över redaktörskapet efter Fredrik Fahlander och Anders Högberg. I många år har CSA innehållit en debattartikel följt av ett antal vetenskapligt granskade artiklar. Detta upplägg följde vi i den första volymen vi gav ut, men sedan ändrade vi lite i upplägget. I den andra volymen inkluderade vi vetenskapligt granskade artiklar som relaterade till ett specifikt tema, men även artiklar som berörde andra ämnen. Nästa år kommer vi återgå till att ha en debattartikel med kommentarer samt vetenskapligt granskade artiklar. Som alltid, välkomnar vi artiklar som passar in på CSA:s profil för eventuell publikation i kommande nummer.

Årets volym innehåller tio vetenskapligt granskade artiklar, sju på temat relationer mellan människor och djur, tre artiklar med andra teman, tre recensioner och två notiser.

En introduktion till temadelen om djur och människor är skriven av Kristin Armstong Oma och Joakim Goldhahn. Den följs av sju artiklar som behandlar relationerna mellan människor och djur ur många olika perspektiv och från olika perioder. Artiklarna täcker allt från mesolitiska fjädrar till slakt under järnåldern:

Tracing the Materiality of Feathers in Stone Age North-Eastern Europe; Kristiina Mannermaa och Tuija Kirkinen

To Bring Back Some Eagleness to Eagles: On Bird Worldings in the Bronze Age; Joakim Goldhahn

Horses, Fish and Humans: Interspecies Relationships in the Nordic Bronze Age; Jacob Kveiborg, Laura Ahlqvist och Helle Vandkilde

On the Fringe: Sheepdogs and Their Status Within Bronze Age Ontologies in Scandinavia; Kristin Armstrong Oma

Scenes of Human Control of Reindeer in the Alta Rock Art: An Event of Early Domestication in the far North?; Ingrid Fuglestad

Retrieving, curating and depositing skulls at Pitted Ware culture sites; Tobias Lindström

Ritual Slaughter through the Eyes of the Butcher: Perspectives on a Complex Practice; Bettina Stolle

Därefter följer ytterligare tre vetenskapligt granskade artiklar som ligger utanför temats ramar. Mathias Bjørnevad-Ahlqvist bidrar med en artikel som analyserar 124 mesolitiska deponeringar i Sydskandinavien. Författaren visar att votivdeponeringar existerade redan under tidigmesolitikum och att det inte, som många ansett, är en praktik som påbörjades först under neolitikum. Vidare presenterar Nanouschka Myrberg Burström en omtolkning, delvis baserad på nya metalldetektorfynd, av den Vikingatida depån i Eketorp, Närke. Den sista av de vetenskapligt granskade artiklarna av Vivian Smits handlar om hur exploateringsarkeologi och rådande praktiker på museer påverkar vilka föremål som sparas för framtida forskning.

De böcker som recenserar är Joakim Goldhahns bok *Birds in the Bronze Age: a North European Perspective*, den andra reviderade upplagan av Neil Price's *The Viking Way. Magic and Mind in Late Iron Age Scandinavia* samt antologin *Gold foil figures in focus. A Scandinavian find group and related objects and images from ancient and medieval Europe* av redaktörerna Alexandra Pesch och Michaela Helmbrecht. Kenneth Svensson bidrar med en notis om den spännande Slussen-grävningen mitt i Stockholm, en grävning som när den är färdig och analyserad kommer bli en viktig kunskapskälla för den urbana arkeologin i Sverige. Volymen avslutas med en notis av Sophie Bergerbrant och Ingrid Berg om konferensen "Vägsäl – arkeologin före och efter #utgrävningpågår" som Samfundet anordnade i oktober i Växjö tillsammans med Liv Nilsson Stutz och Linneuniversitet.

I början av året ansökte vi om medel för att fortsätta driva CSA från Vetenskapsrådets utlysning för Tidskriftsbidrag inom humaniora och samhällsvetenskap. De senaste åren har samfundet understött utgivningen av tidskriften, vilket inte är hållbart i det långa loppet. Vi kan nu glädjande meddela att Vetenskapsrådet beviljade vår ansökan och vi har nu medel att fortsätta driva CSA i ytterligare tre år! Detta kommer att underlätta vårt fortsatta arbete med att uppdatera tidskriften så att den följer med i den tekniska utvecklingen. Ett steg för att leva upp till dagens tekniska standard är vårt samarbete med Kungliga biblioteket (KB). På uppdrag av regeringen skall KB ansvara för en plattform för svenska vetenskapliga tidskrifter som har öppen tillgång (open access), dvs att svenska vetenskapliga tidskrifter kan samlas på en plattform som administreras av KB. Därigenom säkras även den digitala överlevanden av utgivningen. Vi hade turen att bli KB:s testtidskrift, vilket betyder att vi arbetar nära KB i skapandet av denna plattform och att vi någon gång under 2021 kommer flytta tidskriften från nuvarande hemsida till KB:s plattform med alla dess fördelar. Det kommer bland annat att underlätta synbarheten av tidskriften och spridandet av artiklarna, då CSA kommer med i många internationella sökdatabaser. Utöver det kommer CSA också få tillgång till bättre analytiska digitala redskap för att utvärdera läsningen och användningen av tidskriften.

Arbetet med 2021 års volym är redan i gång men det är inte för sent att skicka in bidrag för eventuell publicering i nästa års nummer! **Deadline** för att få en artikel publicerad i 2021 års volym är **15 februari 2021**.

Länk till senaste numret av CSA finns här: http://www.arkeologiskasamfundet.se/csa/vol28_2020.html

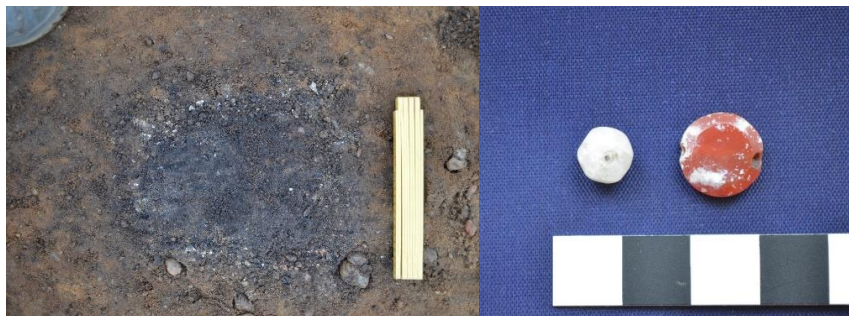
Sophie Bergerbrant och Alison Klevnäs, redaktörer för Current Swedish Archaeology (CSA)

Nyupptäckt! Ett tidigare okänt gravfält med skeppssättningar vid Hässleholm

I Vankiva norr om Hässleholm i Skåne har ett tidigare okänt gravfält från yngre järnålder påträffats. Det var i november som man under en arkeologisk förundersökning hittade ett gravfält som inte var känt vare sig som fysisk lämning eller i skriftliga källor. På platsen ska ett grustag startas och därför har Sydsvensk Arkeologi gjort inledande undersökningar för att se om några fornlämningar fanns i området. En utredning som gjordes 2018 visade att det kunde finnas gravar och en förundersökning som gjordes i höstas har nu bekräftat att det förekommer gravar i området. Ett gravfält från yngre järnålder har legat på en svag höjdrygg utmed en vägsträckning som troligen har mycket hög ålder. Vägen heter idag Stjärneholmsvägen och gravfältet påträffades söder om byn Vankiva. Det är mycket ovanligt att hitta tidigare helt okända gravfält, så undersökningen är på så vis unik.

Under en förundersökning undersöks bara en lite del av området, för att bekräfta vilken typ av fornlämning det är, och för att begränsa dess utsträckning samt datera lämningarna. Förundersökningen i Vankiva har bara berört en bråkdel av gravfältet, men ändå kan vissa preliminära slutsatser dras. Gravfältet har troligen bestått av brandgravar och resta stenar i olika formationer, bland annat ett par skeppssättningar! Skeppssättningarna har varit orienterade i samma riktning som vägsträckningen. Den tydligaste av skeppssättningarna är helt symmetrisk och ca 15 meter lång, men de resta stenarna är idag borta och det som återstår idag är mörkfärgningar där stenarna en gång stått. Några kilometer norr om platsen finns dock ett bevarat gravfält, Mala stenar och man kan tänka sig att gravfältet i Vankiva sett ut på liknande sätt. Begravningarna under denna tid utgjordes av kremeringar. Man brände de döda på bål och samlade sedan ihop en del av bålresterna och begravde dem i en liten grop eller urna. På gravfältet i Vankiva har vi inte hittat några urnor, så troligen använde man sig här av enkla gropar. I dessa hittar vi bland annat brända benfragment, sot och träkol. Inom ramen för förundersökningen har fem brandgropsgravar undersökts och i en av gravarna påträffades två små pärlor, en av karneol och en av bergkristall. De har förmodligen burits av en avliden när denna brändes på gravbålet.

Förundersökningen är nyligen avslutad, och materialet ska nu analyseras, dateras och rapporteras. En preliminär bedömning är att gravfältet utnyttjats av några närliggande gårdar under flera generationer, kanske upp till flera hundra år, under yngre järnålder. Förundersökningen har alltså inneburit att gravfältet uppdagats efter att ha legat okänt under åkermarken under lång tid. Om planerna på exploatering av området går vidare kommer gravarna att undersökas i en mer storskalig arkeologisk undersökning och då får vi en ovanlig möjlighet att få en mer detaljerad inblick i livet och döden för järnåldersmänniskorna i området.

En brandgrav med små fragment av brända ben ligger i kanten på den lilla brandgropen. I fyllningen påträffades två pärlor, den vänstra av bergkristall, den högra av karneol. Foto: Åsa Berggren

Den tydligaste skeppssättningen består av spår efter de resta stenarna som bildat ett skepp. Foto: Åsa Berggren

*En skeppssättning på det närlägna gravfältet Mala stenar. Så här kan skeppssättningen i Vankiva ha sett ut.
Foto: Åsa Berggren*

Nytt digitalt liv för runor – söktjänst för nordiska runinskrifter lanserad!

Nordens runinskrifter har gjorts sökbara på webben genom ett samarbete mellan Riksantikvarieämbetet och Uppsala universitet, med finansiellt stöd av Riksbankens Jubileumsfond och Vitterhetsakademien. Ett tjugotal forskare och IT-experter har deltagit i projektet *Evighetsrunor* som pågått i över tre år, under ledning av Magnus Källström, Riksantikvarieämbetet och Marco Bianchi, Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet. Tjänsten lanserades vid ett webbsänt seminarium den 3:e december, med presentationer av både forskare och andra projektdeltagare som berättade om historik, bakgrund och genomförande. Inspelningen går att se i efterhand (se länk nedan).

Tiotusentals bilder och andra dokument är nu tillgängliga i digital form! Söktjänsten vänder sig i första hand till forskare, men är utvecklad så att det även ska vara enkelt för medborgarforskare, skolor och intresserade i allmänhet att ta till sig informationen och hitta runinskrifter i sin närhet. Den nya söktjänsten rymmer så gott som alla kända nordiska runinskrifter i Sverige, Norden och övriga Europa. De är sökbara via karta, men det är också möjligt att söka via text, geografisk plats eller signum. Innehållet i Runor bygger på två stora kunskapskällor: Sveriges runinskrifter och Samnordisk rundatabas. Båda har funnits digitalt sedan tidigare, men i mer svåråtkomlig form. I samband med projektet gjordes ett omfattande arbete med att modernisera och länka samman innehållet i de gamla databaserna.

Dessutom har en satsning gjorts för att lyfta fram tidigare svåråtkomligt och bortglömt källmaterial. Bland annat har projektet för första gången digitaliserat samtliga omkring trehundra inskrifter med dalrunor, som användes i Sverige ända in på 1900-talet. Även foton och anteckningsböcker efter Otto von Friesen, den inflytelserike runologen vid Uppsala universitet, har digitaliserats. Alla funktioner är inte fullständiga vid lanseringen, men på sikt kommer inskrifterna att finnas även i engelsk översättning. Arbetet med att utveckla och berika innehållet med mer digitaliserat material från arkiven fortsätter löpande.

Åsa Larsson

Här kan du börja utforska den nya tjänsten [Runor](https://app.raa.se/open/runor/search). <https://app.raa.se/open/runor/search>

Läs mer på [Riksantikvarieämbetet runor](https://www.raa.se/hitta-information/runor/) <https://www.raa.se/hitta-information/runor/>

Titta på [webbsändningen från seminariet](https://www.youtube.com/watch?v=zgTk_4yuNco&feature=youtu.be)
https://www.youtube.com/watch?v=zgTk_4yuNco&feature=youtu.be

[Blogginlägg av Marco Bianchi](https://www.nordiska.uu.se/i-rampljuset/artikel/?tarContentId=909176) <https://www.nordiska.uu.se/i-rampljuset/artikel/?tarContentId=909176>

Rapport från konferensen "Vägsäl – arkeologin före och efter #utgrävningpågår"

Under 2017 briserade #metoo-upproppen i många svenska arbetsbranscher. Uppropen handlade om att synliggöra sexuella trakasserier i många personers, ofta kvinnors, vardag och att få ett samhälleligt genomslag för arbeten mot denna typ av problematik. Uppropen bestod av berättelser både från drabbade och från vittnen. Även inom arkeologibranschen fanns ett sådant upprop - #utgrävningpågår. Samfundets styrelse uppmärksammade detta som tecken på ett allvarligt arbetsmiljöproblem som behövde utredas ytterligare. Därför delegerades en arbetsgrupp till att göra en kartläggning hur svenska arkeologirelaterade arbetsplatser arbetar mot sexuella trakasserier (se länk nedan). En annan arbetsgrupp ålades att organisera ett event där #utgrävningpågår ventilerades och diskuterades. Detta mynnade ut i konferensen "Vägsäl – arkeologin före och efter #utgrävningpågår".

På grund av pandemin så hölls konferensen först under hösten 2020, den 8–10 oktober. Den arrangerades av Svenska Arkeologiska Samfundet i samarbete med Linnéuniversitetet i Växjö, med finansiering från Riksbankens Jubileumsfond. Första dagen hölls i Teleborgs slott, och resterande dagar på campus, Linnéuniversitetet. Pandemin ledde även till andra begränsningar av konferensen; maxintaget för deltagare var enbart 49 personer för att följa 50-personersregeln som var rådande då. Men detta ledde till ett mindre format, vilket visade sig vara en nyckel för att skapa en informell och trygg atmosfär där det fanns möjlighet att uttrycka sig i svåra och för vissa känsliga och personliga frågor. Trots den ringa mängden deltagare, (25–30 personer) fanns en stor mängd olika aktörer representerade i konferensen, från universitetsmiljöer till uppdragsarkeologiska aktörer, muséer och länsstyrelser.

Efter en Corona-anpassad mingelstund den 8:e oktober, startade konferensen genom ett keynote-föredrag via länk av Robin Nelson från Santa Clara University i USA. Hon talade om sin forskning kring maktstrukturer i fältsammanhang, och var ett inspirerande startskott för hela konferensen. Därefter tog Petra Aldén Rudd och Annica Ramström vid, och pratade om sina erfarenheter från sitt arbete med #metoo och #utgrävningpågår. Detta gav en välbehövlig introduktion och bakgrund till konferensens syften och mål. Den andra dagens föredrag behandlade dels historiska aspekter och perspektiv, men även insikter i hur olika arbetsplatser idag ser ut utifrån fördelning av kön och ålder och hur universitetens val av kurslitteratur kan reflektera en ojämn representation av kön. Vi fick också information från facken kring hur dessa frågor hanteras. Den tredje dagen började med en rapport från Samfundets kartlägningsstudie över hur svenska arkeologiska arbetsplatser uppmärksammat #utgrävningpågår och vilka åtgärder man tagit mot trakasserier och kränkande särbehandling. Därefter höll Kayt Hawkins, Institute of Archaeology, University College London, ett föredrag på länk om hur preventivt arbete inom arkeologibranschen i England har sett ut och fungerat. Kayt ingick sedan med andra i en livlig panel som diskuterade frågan och de aspekter som tagits upp under konferensen. Panelen modererades av Samfundets ordförande Ingrid Berg. Konferensen avslutades med en stor gruppdiskussion, som främst var riktad mot framtiden och hur man bäst tar tillvara det engagemang som konferensen satt ljuset på. Bland annat diskuterades vilka behov av information och kontakter som kan tänkas finnas hos olika aktörer inom arkeologifältet och hur man kan göra för att tillgodose dessa behov.

Avslutningsvis kan sägas att konferensen på ett mycket informativt sätt belyste många av de strukturella problem som finns i arkeologibranschen. Det handlar om representation och synlighet, karriärvägar och arbetsplatsernas informationsvägar, och mycket mer därtill, som inte alltid uppmärksammas och som ofta tas för givet och därför är svårförändrat. I den andra änden av spektret

finns allvarliga tillbud, trakasserier och kränkningar. Konferensen satte ljus på många av dessa frågor och förhoppningen är att arbetet fortsätter i någon form i framtiden. Samfundet kommer även fortsättningsvis att aktivt följa och driva arbetet med dessa frågor.

Stella Macheridis och Åsa Berggren

Läs mer om #utgrävningpågår här:

Aldén Rudd, P. 2019. #utgrävningpågår. Current Swedish Archaeology. Vol. 26 pp 267–268.

Linnéuniversitetet. 2020. Konferens lyfter frågan om sexuella trakasserier inom arkeologibranschen. <https://lnu.se/mot-linneuniversitetet/aktuellt/nyheter/2020/konferens-lyfter-fragan-om-sexuella-trakasserier-inom-arkeologibranschen/>

Svenska Arkeologiska Samfundet. 2020. Kartläggning av svenska arkeologibranschens respons till #utgrävningpågår: En rapport. http://www.arkeologiskasamfundet.se/document/events/rapport_sas_kartlaggning.pdf

Slutdiskussion på konferensen Vägskäl. Liv Nilsson Stutz, Annica Ramström och Petra Aldén Rudd lyssnar på Kayt Hawkins som är med på länk. Ingrid Berg modererar. Foto: Åsa Berggren

Recension: Samer i Sigtuna? Om flätbandsornamentik i äldre tid.

I: *Situne Dei. Årsskrift för Sigtunaforskning och historisk arkeologi. 2020.*

Inger Zachrisson är en av sex författare i **Situne Dei** 2020. För Gjallarhornets läsare vill jag tipsa om hennes artikel som visar att vissa föremål av horn med flätbandsornamentik från vikingatidens Sigtuna kan vara samiska! I basutställningen på Sigtuna museum anges de nämligen som möjliga samiska arbeten. Föremålen är mycket lika nutida samiska ornerade. Det rör sig om ett litet lock, ett skedskaft samt en sked och dateras till 1000–1100-tal.

Det finns på museet också ett knivskaft med samisk ornamentik men med okänd datering. Enligt Zachrisson är det ett mycket vackert, samiskt arbete. Det är inte känt varifrån det kommer.

Författaren nämner att de flesta föremål med flätbandsornamentik som grävts fram i Sigtuna är skedar och därefter kommer kammar. De dateras mellan 995 och 1200 e.Kr. Zachrisson redogör i sin artikel för produktionen av ornerade hornföremål och hornens ursprung. Hon framhåller att det under vikingatiden utvecklades en produktion av ornerade hornföremål i större skala, främst kammar. De tillverkades av kammakare. Professionella kammakare verkade i urbana miljöer. I Sverige har spår av hornhantverk också påträffats i Gamla Uppsala och på Helgö.

Läsaren får veta att i Sigtunas äldre lager är det övervägande spill och föremål av horn från vilda hjortdjur. Skovelhorn dominerar i Sigtunas spill. Sådana horn krävs för att tillverka kammar och skedar. Under perioden från 900-talets slut till 1260-talet fanns det älghorn medan renhorn främst fanns 1175–1200 och 1230–1260. Kvarteret Trädgårdsmästaren i Sigtuna uppvisar ett stort spillmaterial från 900-talets slut till 1200-talets mitt. Tomtägarna skaffade hornen lokalt eller från jägare. Föremål beställdes av ambulerande kammakare. De bodde på tomtarna som "ärade gäster". Kammakarna arbetade "i gästbudshallar och dagligstugor – spillet slängde de utanför, inne på tomtarna".

Zachrisson redogör i sin artikel för samisk hornslöjd. Det utförs traditionellt med kniv. Eftersom horn är ett hårt material blir det mycket lättare att skära i om materialet får ligga länge i vatten. "Den typiskt samiska formen av flätbandsornamentik på horn utmärks av jämbreda, oornierade band och mellan dem, i de små mellanrummen, streck eller knivstick". I artikeln framhålls att det finns en rik variation av mönster såsom sicksacklinjer, parallella linjer, kryssornamentik, "timglas"-former m m.

I uppsatsen diskuteras när flätbandsornamentik tas upp av samer. Nya dateringar av påträffade skidor med ornamentering av flätband visar perioden cirka 700–850. Med de kunskaper som finns idag kan vi – menar Zachrisson – utgå ifrån att det från tiden för det äldsta Sigtuna, ca 1000–1250 finns såväl skandinaviska som samiska föremål med flätbandsornamentik. Främst utgörs de av hornföremål. De skandinaviska föremålen är kammar och skedar medan de samiska är trumhammare och väskbyglar. Hornföremålen är fint ornerade. De kan ha hört till de övre skikten i såväl skandinaviskt som samiskt samhälle, framhåller Zachrisson.

Hon ställer frågan om samer fanns i Sigtuna och framhåller att de "föremål med flätbandsornamentik som hittills kommer fram torde vara av skandinavisk tillverkning". Men andra kontakter kan ha funnits mellan samer och Sigtuna. De kan ha varit direkta eller indirekta. Säkert har samer besökt staden. Varor bör ha införts norrifrån. Det kan ha varit renhorn och kanske älghorn. Pälsverk från norr kom och säkert hade "i vart fall någon form av samisk kontakt funnits i Sigtuna under vikingatid och tidig medeltid".

Zachrisson undrar avslutningsvis om Sigtuna och Birka "i egenskap av mötesplatser för olika kulturer" var platser där vissa samer tog upp flätbandsornamentiken?"

Uppsatsen är mycket detaljerad och med en omfattande referensförteckning. Jag fann den mycket intressant att läsa!

Nils Ringstedt

Nils.ringstedt@gmail.com

Situne Dei 2020

Smygläsningkväll med föredrag

Inger Zachrisson
Samer i Sigtuna?
Om flätbandsornamentik i äldre tid

Rosanna Jönis
Ett Sigtuna före staden, fanns det?

Giselher Naglitsch
Vecklades glaspärlor i kvarteret
Trädgårdsmästaren i slutet på 1100-talet?

Foto: Ingela Bergman, Silvermuseet

Med tanke på rådande omständigheter sätter vi ett besökskartak på 50 personer, och håller inget mingel före och efter föredragen

Onsdagen den 18 november kl 18.30
i biografen Gröna ladan Gröna gränd 4, Sigtuna
Föranmälan till anders.soderberg@sigtuna.se

Fri entré

Sigtuna kommun

Situne Dei 2020

Smygläsningkväll med föredrag

På grund av det skärpta läget kring pandemin ställer vi om formen för föredragskvällen, och gör den till ett helt digitalt föredrag över Teams.

Tidpunkten, onsdagen den 18 nov kl 18.30 är densamma.

Kontakta anders.soderberg@sigtuna.se så skickar vi en teamsinbjudan!

Inger Zachrisson
Samer i Sigtuna?
Om flätbandsornamentik i äldre tid

Rosanna Jönis
Ett Sigtuna före staden, fanns det?

Giselher Naglitsch
Vecklades glaspärlor i kvarteret
Trädgårdsmästaren i slutet på 1100-talet?

Foto: Ingela Bergman, Silvermuseet

~~Med tanke på rådande omständigheter sätter vi ett besökskartak på 50 personer, och håller inget mingel före och efter föredragen~~

Onsdagen den 18 november kl 18.30
~~i biografen Gröna ladan Gröna gränd 4, Sigtuna~~
Föranmälan till anders.soderberg@sigtuna.se

Fri entré

Sigtuna kommun

Affischer från ett föredrag om Situne Dei 2020, som kom att ändras till ett digitalt föredrag. Ett fint exempel på ett arrangemang som ändå kunde genomföras!

Gyllene Skärsleven - Svenska Arkeologiska Samfundets rapportpris 2020

Nominera din bästa arkeologiska rapport till Svenska Arkeologiska Samfundets nyinstittade pris!

Det årliga priset Gyllene Skärsleven uppmärksammar den stora kraft som varje år läggs ner på kunskapsproduktion inom uppdragsarkeologin och som presenteras i rapporter som ligger till grund för den framtida arkeologiska forskningen.

Har du skrivit den där rapporten som lyfter en oansenlig lämning till ett större sammanhang som gör den fascinerande och intressant, som belyser en vanlig företeelse från ett nytt perspektiv, som ger en ny bild av gamla arkeologiska sanningar, eller som bidrar med den där sista pusselbiten som ger förståelse för helheten – en rapport som gör resultaten lättåtkomliga för både forskarsamhället och allmänheten?

Nominera er bästa rapport från 2020. Rapporten ska vara registrerad i Forndok under år 2020. Nomineringen sker genom att rapporten som pdf (eller länk till rapporten) skickas till info@arkeologiskasamfundet.se. Skriv "Rapportpris 2020" i ämnesraden. Rapporter kan nomineras löpande, men sista datum att nominera rapporter för 2020-års pris är **1 februari 2021**.

Årets rapport utses av en jury och priset delas ut vid Svenska Arkeologiska Samfundets årsmöte i maj 2021 i Stockholm. Priset består av en gyllene skärslev och den stora äran. Den vinnande rapporten presenteras i Current Swedish Archaeology och i Gjallarhornet, Samfundets nyhetsbrev. Vinnaren presenteras även digitalt via Samfundets hemsida och i sociala medier. Samfundet står för eventuella resekostnader till prisutdelningen.

Läs mer om rapportpriset på Samfundets hemsida, www.arkeologiskasamfundet.se

Disputationer

Mirja Arnshav disputerade den 13/11 vid Stockholms universitet på avhandlingen *De små båtarna och den stora flykten*. Opponent: Björn Magnusson Staaf, Lunds universitet

Aripekka Oskari Junno disputerade den 26/10 vid University of Groningen på avhandlingen *Bringing home animals: Final-stage Jomon and Okhotsk Culture food technologies*

Alison Harris disputerade den 13/10 vid Stockholms universitet på avhandlingen *Subsistence and Infant Feeding Practices in Coastal Arctic Settlements*. Opponent: Reader Tamsin O'Connell, Cambridge University.

Vasiliki Papakosta disputerade den 16/10 vid Stockholms universitet på avhandlingen *Early pottery use among hunter-gatherers around the Baltic*. Opponent: Åsa Larsson, Riksantikvarieämbetet.

Nästa nummer av Gjallarhornet!

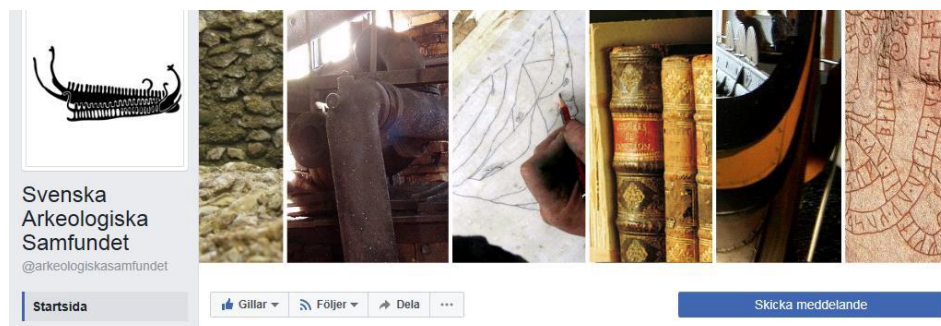
Deadline för nästa Gjallarhornet är den **20/2**. Vi välkomnar gärna bidrag från våra medlemmar! De skickas till Per Nilsson med e-post: per.nilsson@ostergotlandsmuseum.se. Gjallarhornet distribueras numera endast via e-post som pdf. Det kan också hämtas på Samfundets hemsida:

<http://www.arkeologiskasamfundet.se/gjallarhornet.html>.

Glöm inte att meddela Samfundet om du byter e-postadress eller postadress. På så vis missar du inte utskick av Gjallarhornet eller annan information. Skicka dina uppgifter om byte till info@arkeologiskasamfundet.se

OBS! Om du inte längre vill ha Gjallarhornet skickat till dig, vänligen meddela även detta till info@arkeologiskasamfundet.se så stryks ditt namn från utskickslistan.

Ni följer väl Svenska Arkeologiska Samfundet i sociala medier?

Svenska Arkeologiska Samfundet har en väldigt aktiv Facebook-sida med drygt 5500 följare. Här delas olika typer av arkeologiska nyheter av både stor och liten karaktär.

Svenska Arkeologiska Samfundet finns även på Twitter!

Vill du bli ledamot i Svenska Arkeologiska Samfundet?

Är du aktiv inom det arkeologiska fältet och vill hålla dig uppdaterad om vad som sker inom dess olika grenar? Vill du vara med och utveckla Samfundets verksamhet eller delta i dess olika aktiviteter? Då välkomnar vi varmt din ansökan om medlemskap. Vi vänder oss till dig som arbetar med arkeologi inom till exempel arkeologisk uppdragsverksamhet, på universitet, museer och länsstyrelser, studerar på avancerad nivå eller är antagen till forskarutbildning.

Medlemsavgiften är sedan en tid tillbaka 200 kr/år. Som medlem får du regelbundet nyhetsbladet Gjallarhornet samt inbjudan till möten, seminarier och temaresor.

Ansökan mailas till:

ledamot@arkeologiskasamfundet.se

När du har fått besked om att ansökan godkänts sätter du in årsavgiften 200 kr på:

Kontonummer: Plusgiro 351210-0

Betalningsmottagare: Svenska Arkeologiska Samfundet. På första inbetalningen, ange "ny medlem", namn, adress och e-post.

Ett tips så här på slutet: På Gamla Uppsala museums Facebook-sida finns ett jätteintressant föredrag om Äldre Svenska Jultraditioner:

<https://www.facebook.com/gamlauppsalamuseum/videos/868970433850503>